

Joaquim Albareda: “La Catalunya del XVIII és un país rebel que no ha acotat el cap”

Autor: Ivet Nuñez

Data de publicació: 23-10-2024

Entrevista a l'historiador i autor del llibre 'Vençuda però no submisa', que pretén analitzar la resistència política de Catalunya davant l'absolutisme de Felip V.

L'historiador Joaquim Albareda aprofundeix en el seu últim llibre, *Vençuda però no submisa*, en el caràcter rebel i republicà de la societat catalana del segle XVIII, just després de la derrota del 1714. El segle XVIII i l'arribada dels Borbons sempre s'han explicat com una època de gran creixement econòmic. La part política un cop acabada la guerra de Successió, de fet, ha quedat una mica oblidada en els llibres d'història. Amb aquesta obra, Albareda pretén posar-la al centre i explicar als lectors la resistència dels catalans davant el nou règim polític absolutista, que va suposar un pas enrere per al país pocs anys després que les Corts catalanes demostrassin al món que apostaven per la democràcia –una paraula que poc després es va popularitzar– i la limitació de poders dels monarques.

Quin era l'objectiu que perseguia amb aquest llibre que alguns ja cataloguen com una obra de referència?

Intentar explicar quina política van fer els catalans en el segle XVIII, que ha passat a ser un segle essencialment econòmic pel gran creixement que va portar a les portes de la industrialització. Semblava que aquesta aposta decidida dels catalans per treballar per l'economia havia comportat la renúncia a fer política, a intervenir en la política després de la pèrdua de l'estat el 1714. Hi ha treballs molt importants que s'han fet al respecte, els de Josep Maria Torras i Ribé, Ernest Lluch, Josep Maria Gay Escoda, però faltava aquest treball conjunt, intentar enllaçar totes les peces des de l'endemà de la pèrdua de l'estat català fins a finals de segle, quan hi va haver la revolta de les quintes. Va ser un desafiament molt important a l'absolutisme. Volia encaixar tota mena de protestes, memorials i revoltes que havien estat analitzades isoladament, per separat, per buscar el missatge polític al darrere. La reivindicació de les llibertats

perdudes tot recordant que en el sistema abolit el 1714 això estava resolt.

Aquesta visió que el segle XVIII va ser principalment de creixement econòmic i no es va fer política és interessada?

No, simplement impactava més. Catalunya perd les seves institucions i els historiadors se centren en l'economia, que és la realitat que més impacta en la societat. Pierre Vilar va iniciar un corrent d'estudis importantíssim que expliquen com Catalunya se situa a les portes de l'arrencada industrial. Ferran Soldevila va dir en un moment determinat que Catalunya va ser l'esforç d'esdevenir província en el segle XVIII i que va renunciar a la seva identitat. És lògic que plantegés la cosa en aquests termes perquè la repressió va ser tan dura i aclaparadora que la societat va acabar políticament desarticulada. Ara bé, el que calia veure un cop ja conegut el creixement econòmic és per on va passar l'articulació de la política. Això és el que he intentat fer en aquest llibre.

Catalunya es modernitza gràcies a Felip V?

Això és un mite com ha sigut el mite del cadastre, que era modern, equitatiu... Són mites que neixen ja el mateix segle XVIII, que els fomenten il·lustrats castellans i que els comparteixen il·lustrats i burgesos catalans, perquè eren els beneficiats de les transformacions econòmiques i les mesures borbòniques. No hem de perdre de vista que el creixement econòmic té les seves arrels abans de la Guerra de Successió. El 1700 els fonaments de l'especialització i dels intercanvis estan posats. Ho va explicar Pierre Vilar molt bé i hi han aprofundit Albert García Espuche i altres historiadors. Això és una evidència. La Guerra de Successió és un parèntesi del creixement i la recuperació no arriba fins al 1740. La burgesia catalana s'aprofita d'estímuls que dona la monarquia, com el proteccionisme del cotó, la possibilitat de comerciar amb Amèrica, l'abolició de les duanes, els encàrrecs de roba per als exèrcits... Són estímuls aprofitats, però perquè ja hi ha les condicions. No la van aprofitar els aragonesos, que també van patir la Nova Planta. Per què? Perquè els fonaments ja estaven posats d'abans. Felip V no explica el creixement econòmic, que té les bases en el sistema jurídic que regia l'accés dels pagesos a la terra i que els donava moltes possibilitats, a diferència de Castella. Aquesta és la base de la prosperitat. A Catalunya els diners circulaven, senyal que la gent tenia possibilitats de comprar productes. No hem de confondre les coses. L'economia s'explica en termes econòmics, no en termes polítics. L'Estat no tenia capacitat per condicionar l'economia, que era autònoma.

Aquest és el tòpic o mite principal que volia desmuntar amb aquest llibre?

Aquest és tòpic un que ja fa massa temps que dura. Hi ha hagut historiadors que han dit autèntics disbarats. Gabriel Tortella arriba a escriure que els castellans van tenir la mala sort de guanyar la Guerra de Successió, perquè si no haguessin sigut pròspers. Això és no entendre res, no entendre que les transformacions econòmiques ja hi eren. L'altre tòpic és el del cadastre i potser un tercer seria el de la suposada modernitat de l'absolutisme borbònic. Al final, les mateixes autoritats borbòniques constaten que la Nova Planta ha estat un fracàs, perquè la gent segueix reclamant el sistema polític liquidat el 1714. No se salva cap mesura que implanta l'absolutisme borbònic.

Com resisteix Catalunya un cop derrotada amb les armes? A base d'aquesta memòria de les llibertats anteriors?

La identitat dels catalans a finals del segle XVIII, quan havia passat gairebé un segle d'absolutisme, no s'havia perdut gràcies a la continuïtat de l'ús del català entre el poble i del codi civil. Tot això se salva gràcies a un filipista, Francesc Ametller, i és un referent important. Va considerar que liquidar això era desestructurar massa la societat catalana. El record de les llibertats també és una constant que no es perd durant el segle i que apareix en qualsevol tipus de reivindicació, de memorial i de projecte. No en el sentit sentimental, en un sentit reivindicatiu. Quan hi ha denúncies de corrupció en un municipi els memorials diuen que era millor el sistema de consells municipals escollits mitjançant les tres mans. És a dir, representatius de la mà dels cavallers, dels artistes i dels artesans. Diuen això, volem el sistema d'eleccions cada any com abans i volem que hi hagi representació estamental. És una reivindicació no sentimental, sinó política. Aquí és on penso que el llibre pretén incidir, recuperar el fil reivindicatiu al llarg del segle per demostrar que hi va haver política que no passava per les formalitats del règim borbònic sinó pels gremis que estructuraven les demandes populars perquè estaven organitzats i tenien diners per a advocats.

El fil reivindicatiu de què parla ha arribat fins la nostra època o ens hem quedat més en un pla sentimental?

Ha canviat molt. Quan entrem en democràcia i en una societat de política de masses, tot canvia. Parlàvem d'una societat de l'Antic Règim on no hi ha democràcia i que, en tot cas, el poder del rei està limitat pels sistemes representatius, les tres mans, els municipis o les Corts. S'acaba l'Antic Règim, amb les Corts de Cadis es fa una nova Constitució, l'individu es posa al centre de la política i s'estableixen unes noves regles del joc on hi ha sistemes de representació política establerts, però que estan lluny de la democràcia. Les dones estan excloses del vot i no és sufragi universal i acaba sent un model que revalida i dona per bo el centralisme polític. Això fins que entrem en la fase de la democràcia després de la república i del cop d'estat franquista. Aquest ha estat el camí pel qual s'han anat eixamplant les llibertats. El camí cap a la democràcia ha estat molt lent i molt costós, en alguns països les dones no han votat fins al 1970... Hem de tenir present que el procés ha costat vides per arribar a una democràcia imperfecta. Tots voldríem una altra democràcia de la que estem vivint avui, controlada pels partits i encotillada.

La derrota del bàndol austriacista explica la situació política actual de Catalunya?

Queda molt lluny. El que sí que és cert, i ho sabem gràcies als treballs d'Ernest Lluch, és que el 1714 es lluita per un model polític diferent del que va triomfar. Per un model polític anterior que posava el Parlament i les Corts al centre. Tenien dues grans atribucions: fixar els impostos i legislar d'acord amb la conveniència del país. Això s'havia fet en les últimes Corts, de 1701 i de 1705, on es van aprovar lleis avançades i molt interessants. Limitaven el poder del rei i això anava en la línia del parlamentarisme anglès i en contra de l'absolutisme que es va imposar al continent europeu. Els qui justifiquen l'absolutisme com la millor política que es podia fer en aquell moment diuen que estem imaginant un futur que no es va donar, però el que hi havia el 1714 era això i havia estat funcionant. A les Corts del 1706 van aprovar lleis que van molestar molt el rei i els seus ministres. Felip V va arribar a dir que les últimes Corts havien deixat els catalans més republicans que el parlament abusiu dels anglesos. El virrei Velasco va dir que s'havien aprovat unes mesures de justícia que deixaven el rei sense poder, per exemple que no es pogués torturar per obtenir declaracions dels detinguts. Això vol dir que les Corts avançaven en un camí de modernitat política. A Catalunya s'intentava frenar la tendència d'Europa en què el rei anava guanyant poder.

S'ha idealitzat o mitificat l'11S del 1714?

Tots els països i nacions tenen referents nacionals. En el nostre cas i en el de Castella és el d'una derrota. Aquí l'11 de Setembre i allà els Comuneros. A Baviera també és una derrota. Sempre s'acaben mitificant, sempre s'acaba fent una interpretació simplista del que va passar en aquella data determinada que tots hem de recordar perquè és el referent. Això és normal en tots els nacionalismes. El que ens interessa de l'11 de Setembre és que és una Diada de resistència als atacs de l'exèrcit borbònic, el més important d'Europa en aquell moment. Cada vegada que celebrem l'11 de Setembre estem revalidant la consciència nacional. És com un referèndum on posem al dia el nostre sentiment identitari. Una part important de la població, igual que en les eleccions, confirma l'existència d'aquest sentiment nacional. Si no ho féssim podria passar com ha passat en altres països que el sentiment identitari ha desaparegut i l'Estat s'ha imposat. És un exercici de memòria col·lectiva.

Amb el llibre pretén destacar aquest caràcter inconformista dels catalans?

La idea ha estat fer una mirada del XVIII que no s'havia fet en conjunt i on la política és la protagonista. Volia intentar mostrar com els catalans van fer política utilitzant els recursos que tenien a la seva mà davant un absolutisme, que va liquidar un sistema polític secular que havia estat funcionant i que havia donat resultats eficaços, vist el que va ser la Nova Planta, un retrocés polític en tots els sentits. No sé veure-hi cap element de modernitat que pugui contrastar-se amb el model anterior. Són les mateixes autoritats borbòniques que constaten a finals de segle el fracàs de la Nova Planta. De fet, ho escriuen amb una frase molt contundent: "Aquest país va en contra del criteri general que hauria de ser que als súbdits només els incumbeixi la glòria d'obeir".

Els catalans tenien un caràcter diferent d'altres cultures ja al segle XVIII?

Les autoritats borbòniques van constatar que els catalans, malgrat un segle de repressió, caminaven cap a un model republicà i democràtic. Fan servir aquestes dues paraules ja al 1773. Un segle de repressió no va ser suficient per

ofegar una cultura política que era republicana en el sentit de limitar el poder del rei i deixar participar els individus per estaments. També constaten que els catalans segueixen entestats en avançar per aquest camí amb pràctiques democràtiques. Puc arribar a aquestes conclusions, a part de per multitud d'estudis, perquè he treballat l'arxiu on hi ha la documentació militar, una documentació que no enganya i que explica com eren els catalans i on veus la mentalitat de conquesta que continuaven tenint els militars, que deien que s'havia de sotmetre Catalunya. Allà veus clarament que els catalans no són submisos, que no han abaixat el cap. Els viatgers que passen per Catalunya també deixen els seus testimonis, interessants i argumentats, que expliquen que el país pateix una repressió important, que té la fiscalitat més elevada d'Espanya i que els catalans són insubmisos. Coincideixen, per tant, els militars i els viatgers. També he consultat dietaris de pagesos que donen un punt de vista molt directe, a més, de la corrupció que es va incrementar des del 1739, quan es posen en venda els càrrecs de regidor.

Això va agreujar les tensions que ja hi havia després de perdre la guerra?

És una de les fonts de conflicte més importants durant tot el segle. Les mobilitzacions dels gremis són contra el cadastre i tots els abusos dels regidors als municipis. Els pagesos expliquen d'una manera diàfana quins són els mecanismes de corrupció que utilitzaven. Tenien barra lliure, no hi havia cap autoritat que els controli. Els corregidors que els havien de controlar eren militars que consideraven que estaven per sobre dels civils i que no havien de donar explicacions a ningú. A vegades es condemna els corregidors per corrupció, com va passar amb el Marquès de la Mina a Barcelona, però la sentència no s'aplicava perquè tenien un estatus especial.

Podríem dir que el títol, Vençuda però no submisa, va venir gairebé sol mentre es documentava sobre com era Catalunya en aquest segle?

És més pensat del que pot semblar (riu). Enllaça amb el plantejament d'Ernest Lluch, la Catalunya vençuda del segle XVIII, un concepte que certament els militars no paren de repetir en els seus informes, però també deixa clar que no és submisa. Catalunya és un país rebel que no ha acotat el cap. Això enllaça amb el que intento explicar, la política que van intentar fer els catalans per reivindicar un sistema polític que consideraven millor que l'absolutisme.

Ivet Nuñez

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:
<https://elmon.cat/politica/joaquim-albareda-catalunya-xviii-pais-rebel-insubmis-739584/>